

Bij de foto: Op 1 maart jl. werd in de aula van de Theologische Universiteit Kampen het boek *Doorgaande revolutie* van de godsdienstsocioloog Gerard Dekker, een nieuw deel in de AD Chartas reeks. [lees verder op pag. 3]

nr. 38, juli 2013

IN DIT NUMMER:

- Doorgaande revolutie
- Gereformeerde bronnen online
- In memoriam Bernard van Hulst
en D. Smits

...adc **etera**

*...adcetera is een uitgave van het
Archief- en Documentatiecentrum van de
Gereformeerde Kerken in Nederland.*

colofon

...ADCetera is een gezamenlijke uitgave van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Archiefcommissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken Broederweg 16, 8261 GT Kampen. Telefoon 038 447 17 30 Fax 038 447 17 31 E-mail info@adckampen.nl Website www.adckampen.nl Druk: drukkerij De Bunschoter, Bunschoten-Spakenburg Ontwerp: Peter Dees, Zwolle Foto omslag: Portret J.G. Geelkerken, collectie HDC

Ten geleide

Dit gaat zoal om in de hoofden van onderzoekers op de studiezaal van het ADC: hoe moet je de geschiedenis van de vrijgemaakte kerken zien? Is het een geschiedenis die kwalitatief tegenover de geschiedenis van andere kerken staat, een geschiedenis van de ware kerk tegenover valse? Of is het een geschiedenis van een kerk niet tegenover, maar temidden van andere kerken en ziet de historicus zowel overeenkomsten als verschillen met andere kerken, zowel beïnvloeding als afsluiting? Neem nu het Tweede Vaticaans concilie van begin jaren zestig, dat als een aggrornamento getypeerd is, een in rapport brengen van de kerk met de moderne tijd. Voor de vrijgemaakte kerken was deze gebeurtenis ver van het eigen bed. Ze hadden geen contact met de katholieke kerk en de problematiek van een wereldkerk was geheel anders dan die van hun kleine gereformeerde kerk in Nederland. En dan hebben we het nog niet eens over de mentale kloof die er tussen beide kerken gaapte ten gevolge van inhoudelijke verschillen die uit de zestiende eeuw dateerden. Toch bericht het Gereformeerd gezinsblad er over en zo doen ook *Opbouw en De Reformatie*. Wat op het concilie in Rome gebeurt heeft betekenis. Niet voor de vrijgemaakten, zo beklemtonen de

teksten, maar wel voor Nederland. En, zo blijkt tot hun teleurstelling, ook voor andere gereformeerden. Het verst gaat prof. Gerrit Berkouwer, die nota bene een persoonlijke uitnodiging accepteert om het concilie bij te wonen. Er wordt schande van gesproken en zijn gang naar Rome wordt door vrijgemaakten gezien als een blijk van zijn tanende gereformeerdheid. Maar hij gaat en de vrijgemaakten maken het mee. Zou dat geen invloed hebben gehad op de vrijgemaakte kerken? De belangstelling en het respect dat anderen, ook gereformeerden, tonen voor het concilie, komt dat alleen voort uit het feit dat zij niet vrijgemaakt zijn? Of heeft de *aggiornamento* de vrijgemaakten ook aan het denken gezet? Misschien in twee richtingen: dat nooit, en: moeten wij ook niet zoiets doen? En hoe bepaal je die invloed? Doordat prof. Kamphuis het oude conflict met Rome opnieuw stelt, doordat prof. Veenhof participeert in het Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte? De studiezaalbezoekers vragen – en zo gaat het onderzoek voort. ¶

In 1992 had Dekker het boek De stille revolutie gepresenteerd, waarin hij de ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken tussen 1950 en 1990 had geanalyseerd en tot de conclusie kwam dat dit kerkgenootschap in veertig jaar tijd radicaal van karakter was veranderd. Hij had voor dat boek uitvoerig onderzoek gedaan, niet alleen door literatuur te bestuderen, maar onder andere ook door enquêtes uit te zetten. Hij volgt de ontwikkelingen in de vrijgemaakte kerken met grote belangstelling, vooral vanuit de vraag of zich in deze kerken nu dezelfde ontwikkelingen voordeden als in zijn Gereformeerde Kerken.

Doorgaande revolutie

Dekker vatte de koe bij de horens en besloot om een soortgelijk onderzoek als voor *De stille revolutie* te doen naar de vrijgemaakte kerken, maar dan over de periode vanaf 1970. Hij baseerde zich ditmaal hoofdzakelijk op de vrijgemaakte handboekjes en synodale acta en andere historische literatuur. Zijn conclusie was dat dezelfde ontwikkelingen die zich in de Gereformeerde Kerken hadden voorgedaan ook in de vrijgemaakte kerken zichtbaar waren. Mees te Velde en Koert van Bakkum toonden hun waardering voor het onderzoek, maar vroegen zich wel af of de parallelle zo ver doorgevoerd kon worden als Dekker meende. Inderdaad moderniseerden de vrijgemaakte kerken ook en was ook daar een grotere openheid naar de samenleving ontstaan. Maar hun vraag was of dit nu leidde tot dezelfde mate van geloofsafval en

vervreemding van de gereformeerde traditie als bij de Gereformeerde Kerken het geval was geweest. Het maakt nogal wat uit of een kerk bij een bredere oriëntatie zich laat bevruchten door seculier of evangelische gedachtegoed en de groeiende kerkverlating in de vrijgemaakte kerken betekende veel vaker een overstap naar een ander kerkgenootschap dan naar de onkerkelijkheid die er in de Gereformeerde Kerken vaak op volgde. Dekker erkende wel de verschillen, maar was niet overtuigd van het feit dat daarmee de parallelle feitelijk ondergraven werd. Er werd op de druk bezochte presentatie en receptie nog lang over nagepraat. U kunt de teksten van de lezingen nalezen op: <http://www.adckampen.nl/node/63>. Het boek is op het ADC verkrijgbaar voor € 19,90 – € 15,90 voor donateurs. ¶

In memoriam Bernard van Hulst

Op 8 april jl. overleed Bernard van Hulst, 61 jaar oud. Hij gaf jarenlang leiding aan uitgeverij Vuurbaak, waar de AD Chartas reeks verschijnt. Ik kwam als directeur met het plan voor deze historische reeks bij hem terecht, omdat ik hem al jaren kende. Ik had hem ontmoet bij uitgeverij Kok te Kampen, waar ik in 1989 een boekje met teksten van K. Schilder uitgaf. Hij stapte over naar De Vuurbaak in Barneveld en ging onder andere het verzameld werk van Schilder uitgeven. Zo ontstonden nauwere contacten. Het was interessant om met Bernard te praten over de vrijgemaakte wereld, omdat vrijwel alle opiniemakers en publicisten bij hem uitgaven. Hij naam daar graag de tijd voor en kende die wereld – die toen net begon te ontbinden – goed, maar het was voor een uitgever spannend dat zijn markt begon te schuiven. Welke kant moest hij op? Hij zocht in Amerika en Nederland naar auteurs die nieuwe impulsen konden geven – en vond ze ook. Maar hij bleef een liefhebber van de gereformeerde traditie waar hij uit voortkwam. Hij heeft geen stuur gegeven aan de ontwikkelingen in de vrijgemaakte wereld, maar was wel een *trendwatcher* die zijn bedrijf voorzichtig liet meebewegen. De vrijgemaakte uitgeverij bestond niet meer toen hij een paar jaar geleden het stokje overdroeg aan Peter van Dijk; het was geleidelijk aan een christelijke uitgeverij geworden.

Er zat geen historische poot in zijn fonds en toen ik in 1997 plannen maakte voor de AD Chartas reeks had hij daar meteen oren naar en we troffen een voor beide partijen gunstige regeling. Een paar keer per jaar belden of mailden we en zo eens per jaar spraken we met elkaar over nieuwe titels. Bernard had meer dan gewone belangstelling voor de reeks. Hij las elk deel mee en gaf mij ook ronduit zijn oordelen. Ik herinner mij nog goed zijn enthousiasme over het laatste deel in de reeks, *Doorgaande revolutie* van Gerard Dekker: dat boek zou wat gaan doen op de markt. Er kwam inderdaad veel reactie op het boek, dat op 1 maart jl. aan de Theologische Universiteit Kampen werd gepresenteerd. Hij kwam die ochtend zelf de boeken bezorgen op het ADC en maakte met smaak de presentatie mee. Het was de laatste keer dat we elkaar spraken. Bernard is er niet meer en wij gaan verder, dankbaar voor zijn enthousiasme, gereformeerde verwantschap en vriendschap. ¶

Gereformeerde bronnen online

Niet alleen op het ADC of het HDC zijn bronnen te vinden voor de geschiedenis van de gereformeerde kerken. Tegenwoordig kunt u ook thuis achter uw computer veel stukken uit de rijke gereformeerde traditie raadplegen. Verschillende instanties houden zich bezig met het online uitgeven

van bronnenmateriaal. Hieronder is ook materiaal bij van gereformeerd karakter. De koninklijke Bibliotheek heeft een grote database met kranten online toegankelijk gemaakt. Deze collectie beslaat een periode van de gouden eeuw tot heden (1995) en o.a. het Gereformeerde Gezinsblad en het Nederlands Dagblad zijn hierin meegenomen. De zoekfunctie is misschien even wennen, maar met geavanceerd zoeken is het mogelijk uw zoektermen op te geven. Een andere bron met veel materiaal is Digibron. Digibron combineert een grote data base met een goede thesaurus en biedt zodoende veel goed toegankelijk materiaal voor de kerkhistoricus. Tenslotte is er nog de Digitale Bibliotheek voor Nederlandse Letteren (DBNL). Dit is een website voor Nederlandse literatuur, taal cultuurgeschiedenis. Deze site bevat onder andere alle monografieën van Klaas Schilder. Op de website van het ADC zijn deze sites voor u op een rijtje gezet. Kijk onder *Onderzoek* en dan bij *Hulpmiddelen*: <http://www.adckampen.nl/node/72> ¶

Toogdag Haarlem 2013 en vervolg/ kerken met lef gezocht

Op 9 februari j.l. heeft in Haarlem op het Noord-Hollands Archief de

zogenaamde *Toogdag Haarlem 2013. Kerkelijk archiefbeheer in een nieuw jasje* plaatsgevonden. Deze dag werd georganiseerd door de CPA en was bedoeld voor kerkelijke archivariissen en anderen die interesse hebben voor kerkelijk archiefbeheer. Vooral de vragen rondom het bewaren van digitaal materiaal was voor de deelnemers een punt waar de belangstelling naar uitging. Voor een overzicht van die dag en voor de presentaties kunt u terecht op: <http://www.kerkelijkarchiefbeheer.nl/>. We kunnen terug kijken op een geslaagde dag. Er werd aan de organisatie echter ook huiswerk meegegeven: het was weliswaar goed om op meta-niveau te kijken naar wat wel en niet goed archiefbeheer van digitale documenten is, maar men had ook sterk behoefte aan praktische informatie en handvatten. Hier ligt voor de CPA en ook het ADC een duidelijke taak. Geen nieuwe taak. We zijn er al aan begonnen, maar dit moet nu concreet handen en voeten krijgen. Daarbij hebben we echter de hulp van de kerken nodig. Samen met de organisaties die producten ontwikkelen voor het kerkelijk, digitaal archiefbeheer willen we pilot-projecten opzetten om te kijken in hoeverre de producten voldoen aan de behoefte die er leeft bij de plaatselijke kerken en willen we aandacht genereren voor deze producten en goed digitaal archiefbeheer. Het ADC is op zoek naar kerken die het aandurven om als pilot-kerk te fungeren. Deze kerken zullen onder begeleiding gebruik gaan maken van de systemen voor digitaal archiefbeheer en -opslag en hun ervaringen hiermee delen met de gemeenschap.

Informatie over de concrete inhoud van de projecten en wat er van de deelnemende kerken verwacht wordt zal in de komende maanden volgen. In ieder geval is het belangrijk dat kerkelijke gemeente achter het project staat en bereid is er tijd in te steken en de pilot af wil maken. We nodigen u vriendelijk uit deze vraag serieus in overweging te nemen. Zonder participatie van de kerken is het niet mogelijk om voor de steeds grotere problematiek van het informatiebeheer in de kerken een oplossing te bieden. Hebt u belangstelling hiervoor dan kunt u contact opnemen met de archivaris van het ADC: Wim Koole. Op de website van het ADC zal te zijner tijd meer informatie over dit project verschijnen. ¶

Geschiedenis- onderwijs van Van Raalte

De afgelopen jaren komt er in juni een groep jonge onderzoekers uit het buitenland naar Kampen om daar een maand te studeren en papers te presenteren. Ditmaal was er onder deze groep ook een historicus, dr. Michael Douma. Zijn naam is Nederlands, maar hij is en geboren en getogen Amerikaan – al heeft hij wel Nederlands geleerd. Hij heeft onderzoek gedaan naar de Nederlands-Amerikaanse gemeenschappen in het midden westen van de Verenigde Staten en doceerde reeds aan verschillende Amerikaanse universiteiten. Hij kwam

naar Kampen om onderzoek te doen in de archieven naar Albertus van Raalte, de negentiende eeuwse emigrantenleider die de kolonie Holland in Michigan stichtte. In het gemeentearchief stuitte hij op een dictaat kerkgeschiedenis van Van Raalte, dat hij vermoedelijk gebruikt heeft bij zijn onderwijs aan aanstaande predikanten, dat hij rond 1840 onder andere te Ommen en Arnhem gaf. Het bestaan van dit dictaat was wel bekend, maar hij is de eerste die het bestudeerde en vergeleek met de inhoud van het geschiedenisonderwijs elders. ¶

In memoriam: Oud Landelijk Archivaris D. Smits

D. Smits, oud Landelijk Archivaris van de Ned. Geref. Kerken, overleed op 29 mei 2013 op 81 jarige leeftijd. Hij was vooral bekend als beheerder van het Landelijk Archief NGK en degene die –als stille werker- vorm gaf aan het voor de NGK waardevolle archief. Alle toegangen geven blijk van zijn noeste arbeid. D. Smits was ridder in de Orde van Oranje Nassau. Op 8 april 2013 werd D. Smits een bijzondere penning uitgereikt door het Historisch Documentatiecentrum voor het Protestantisme aan de VU nl de Willem Hovy Penning. Dit is een penning die door het HDC aan vrijwilligers wordt uitgereikt die zich op bijzondere wijze

hebben ingezet voor het HDC. Smits was vanaf 1995 als vrijwilliger bij dit Centrum betrokken geraakt. Naast werk voor het BNPP-project heeft hij verschillend, vaak omvangrijke archieven beschreven en van gedetailleerde inventarissen voorzien. Hij inventariseerde de archieven van C. Veenhof, A. Janse en A. Troost, van de Vereniging tot Herstel van de Kerkelijke Eenheid der Gereformeerde Belijders en van IJ. Jacobs. Hij maakte bovendien een alfabetisch register op de meer dan 55.000 brieven in het – nog tot 2024 gesloten – archief van G. Puchinger. Bovendien hielp hij nog met aanvullingen op de inventarissen van B. Telder en S.J.P. Goossens ¶

De archieven van NGK Breukelen weer op zijn plaats

De archiefbescheiden tot 1980 van de NGK Breukelen waren een decenia lang geplaatst bij het Landelijk Archief NGK. Ook een kerkarchief bevat tal van historische zaken en mede daarom heeft de Commissie van Archief en Documentatie NGK het standpunt dat de archieven van de lokale kerk ter plaatse behoren te worden bewaard. De openbare archiefbewaarplaats (Gemeentearchief of Regionaal Historisch Centrum) stelt juist de aanwezig geschiedenis (ook die van kerken) plaatselijke en/of regionale

veilig voor toekomstige raadpleging. Contacten van ds. D. Timmerman, thans NGK-predikant in Eindhoven, met het RHC Vecht en Veenen te Breukelen hebben als resultaat gehad dat een 'overeenkomst voor opname en bewaring van de archieven van NGK Breukelen' werd gesloten. In april 2013 werden de archiefbescheiden van de NGK Breukelen overgebracht naar het RHC. De inventaris biedt een overzicht van de archieven van liefst vijf opeenvolgende kerken en periodes, want de NGK Breukelen is de voortzetting van de Christelijk Afgescheiden Gemeente Breukelen in 1868, de Gereformeerde Kerk (A) die – na samengaan met de Geref. Kerk (B) - de Geref. Kerk van Breukelen ging heten, de Geref. Kerk Vrijgemaakt vanaf 1945 en vanaf 1970 gekend als Nederlands Gereformeerde Kerk. Van al deze kerken zijn veelal de notulen aanwezig. Het zesde archief bestaat uit bescheiden van jeugdverenigingen na 1948.

Nieuwe aanwinsten

*Archief Gereformeerde
Adoptievereniging (GAV)*

*Archief Gereformeerd
Vormingsinstituut (GVI)*

*Gegevens preken door de
heer O. Bakker*

*Archief Generaal Diaco-
naal Deputaatschap*

*Archief Deputaten Werk-
orde 1 en 2*

*Archief Deputaatschap
M/V in de kerk, enquête*

Vakantiedata

*In verband met de
zomervakantie is het
ADC gesloten van
maandag 29 juli tot en
met vrijdag 16 augustus
2012. Vanaf maandag 19
augustus zijn we weer tot
uw dienst.*

de Bunschoter bv

drukkerij

recht door zee

 033 - 299 79 99
www.bunschoter.nl